

Düşünce Özgürlüğü ve İnternet Sansürü: İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü 4. Sınıf Öğrencileri Üzerine Betimsel Bir Araştırma

Freedom of Thought and Internet Censorship: A Descriptive Study on Senior Students of Istanbul University Department of Information and Records Management

Fatih Canata*

Öz

Bu araştırmanın amacı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümünden 2015-2016 eğitim-öğretim yılında mezun olacak bilgi profesyoneli adaylarının düşünce özgürlüğü ve internet sansürü konusuna yaklaşımlarını belirlemektir. Betimleme ve istatistiksel yöntemlerin kullanıldığı bu çalışmada veri toplamak için anket tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırma örgün ve 2. öğretim 4. sınıf öğrencileriyle sınırlanmıştır ve anket toplam 170 öğrenciye uygulanmış, öğrencilerden 140'ı anketi yanıtlamıştır. Ankete verilen yanıtlar sonucunda elde edilen bulgulara göre, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü 4. sınıf öğrencilerinin düşünce özgürlüğü ve internet sansürü konusunda bilgi sahibi oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan, ülke bütünlüğü, kamu düzeni ve genel ahlaki yapıya zarar verebilecek düşünceler söz konusu olduğunda, öğrencilerin düşünce özgürlüğünün ihlali anlamına gelebilecek sansür uygulamalarını destekledikleri de tespit edilmiştir. Bu durum ise öğrencilerin düşünce özgürlüğü ve internet sansürü kavramlarının taşıdığı anlamları içselleştiremediğini göstermektedir. Bu çerçevede düşünce özgürlüğü ve internet sansürü hakkında gerekli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: *Düşünce özgürlüğü; ifade özgürlüğü; bilgiye erişim özgürlüğü; internet sansürü; sansür; bilgi ve belge yönetimi eğitimi.*

Abstract:

The aim of this study is to identify the approaches of the information professional candidates who will graduate from Istanbul University, Faculty of Letters, Department of Information and Records Management in 2015 - 2016 academic year about the freedom of thought and internet censorship. Questionnaire technique was utilized in order to collect data in this study in which survey research method was used. The study was limited to senior formal and evening education students. The questionnaire was applied to a total of 170 students, and 140 of them answered the questionnaire. Main finding showed that the senior (fourth-grade) students of the Department were knowledgeable with the subject of freedom of thought and internet censorship. On the other hand, it was also found out that the students supported censorship practices which might constitute violation of intellectual freedom in cases of thoughts which might harm the unity of the state, public order or the general moral structure. This, however, indicates that the students could not internalize the meaning that the terms that are freedom of thought and internet censorship bear. Within this scope, necessary suggestions were made regarding the freedom of thought and internet censorship.

* Araş. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, e-posta: fatihcan@istanbul.edu.tr
Research Ass. Dr. Istanbul University Department of Information and Records Management

Keywords: *Freedom of thought; freedom of expression; freedom of access to information; internet censorship; censorship; information and records management education.*

Giriş

Dünyanın neredeyse tüm düşüncelerini değişik formatlarda (yazılı, basılı, elektronik vb.) bünyesinde barındıran bilgi kurumları ile düşünce özgürlüğü konusu arasında yakın bir bağ vardır. Olsen'e (1994, s. 32; Çelik ve Tonta, 1996, s. 8) göre "Düşünce özgürlüğünün temeli, bilgiye erişim özgürlüğüdür. Bu olmaksızın ne özgür araştırma, ne gerçeğin izlenmesi, ne de bilimin ilerlemesi gerçekleşebilir." Bilgi kurumlarında çalışacak olan bilgi profesyonellerinin düşünce özgürlüğünün en temel insan hakkı olduğundan hareketle hizmet vermesi çok önemlidir. Bilgi kurumu çalışanlarının toplumun doğru bilgilendirilmesinde ve doğru bilgiye erişmesinde kilit rolü bulunmaktadır. "Bilgi merkezleri, toplumsal sorumlulukları gereği bütün düşüncelerin açıklanması, yayımlanması ve kütüphanelerde hizmete sunulmasından yana tavır alır, sansüre karşı çıkar; çalışanlar teknik hizmetler ve kullanıcı hizmetlerinde sansür olarak kabul edilen, bilgi kaynaklarını erişimi engelleyici davranışlardan kaçınırlar" (Türk Kütüphaneciler Derneği [TKD], 2008).

Bu araştırmanın amacı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümünden 2015-2016 eğitim-öğretim yılında mezun olan bilgi profesyoneli adaylarının mezuniyetlerinden önce düşünce özgürlüğü ve sansür konusundaki yaklaşımlarını belirlemektir. Kütüphaneciliğin mesleki etik kurallarından olan "Düşün ve sanat eserlerine yönelik sansüre karşı çıkar ve düşünce özgürlüğünü savunurlar." (TKD, 1996) ilkesi gereği, bilgi profesyoneli adaylarının düşünce özgürlüğü konusundaki yaklaşımlarının toplumun demokratikleşmesine önemli katkısı olacaktır. Düşünce özgürlüğü ve sansür kavramlarını internet bağlamında değerlendiren bu çalışmanın ilerleyen zamanlarda bu alanda yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Araştırma bulgularına geçmeden önce düşünce özgürlüğü, internet sansürü ve bu bağlamda bilgi ve belge yönetimi eğitimi konularında arka plan oluşturmak amacıyla kısa bir literatür değerlendirmesi yapmak yararlı olacaktır.

Düşünce Özgürlüğü ve İnternet Sansürü: Kavramsal Arka Plan

En temel insan haklarından biri olan düşünce özgürlüğüyle ilgili tartışmalar güncelliğini korumaktadır. Özellikle tartışma ve görüş ayrılıklarının kavramsal düzeyde devam ettiği süreçte birbiriyle ilintili olan "düşünce" ve "özgürlük" kavramları hakkında bilgi verilmesi gerekmektedir. Düşünce, zihinsel etkinlik sonucunda üretilen "önergeler ya da ifadeler" olarak tanımlanmaktadır (Kuçuradi, 1998, s. 24). Hançerlioğlu (1990, s. 73) ise düşünceyi "düşünme yetisinin ürünü" olarak tanımlamaktadır. Özgürlük ise bireyin eylemleri konusunda başka insanlar tarafından herhangi bir sınırlandırma ve engellemeye tabi tutulmamasıdır (Erdoğan, 2001, s. 77). Düşüncenin kişinin iç dünyasıyla ilgili olmasından dolayı hukuki olarak engellenemeyeceği çünkü hukuki düzenlemelerin eylemlerle bağlantılı olduğu bilinmektedir. Bu yönüyle düşünce özgürlüğü en temel insan hakkı olarak kabul edilmektedir (Teziç, 1990, s. 32; Kaboğlu, 1997, s. 27). Bireylerin başkaları tarafından baskılanmadan düşünebilmesi ve özgürce seçimler yapabilmesi en temel özgürlüktür ve diğer tüm özgürlükler bu temel üzerine kurulur. Düşüncenin üretilmesi bilgiye erişim özgürlüğüyle yakından ilişkilidir. Dış dünyayla kurulan iletişim sonucunda bilgiye erişimle başlayan düşüncenin ilk evresi, bilgi kaynaklarına erişebilme ve bu bilgilerden yapılan çıkarımlarla olanaklı duruma gelmektedir (Gökçen, 2001, s. 227). Şahbaz'a (2007, s. 26) göre düşüncenin üretilmesi için gerekli özgürlükler ise şunlardır:

- Bilgi ve fikirleri özgürce araştırıp elde etmek,
- Serbestçe öğrenme hakkı,
- Haber alma özgürlüğü,
- Haber alma özgürlüğündeki tıkanan kanalların kaldırılmasını isteme özgürlüğü,

- Çoğulcu bir toplum yapısı,
- Farklı düşüncelerin özgürce serpilip gelişebilmesine olanak sağlayan ortamın sağlanması,
- Demokratik ve özgür bir eğitim yapılmasını isteme hakkı.

Düşünce özgürlüğü, “felsefi, dini, siyasi, ekonomik vs. hangi alanda olursa olsun bireyin edindiği bilgiler arasından doğru olduğuna inandığı görüşleri seçebilmesi ve tercih edebilmesi” olarak tanımlanmaktadır (Teziç, 1990, s. 33). Düşüncenin üretimi, dağıtımı ve sunumu arasındaki uyum ile düşünce özgürlüğünün aynı doğrultuda ilerlediğini ifade eden Gülle (1997, s. 18) düşünce özgürlüğünü “düşüncenin oluşumundan bütün insanlara özgürce sunulmasına kadar geçen süreci kapsayan ve bu özelliği ile evrensel olan en çağdaş iletişim yöntemi” olarak tanımlamaktadır. Tanör ve Yüzbaşıoğlu’na göre (2001, s. 168) düşünce özgürlüğü, “düşüncelere ve bilgilere ulaşma hakkı, kanaat özgürlüğü ve ifade özgürlüğü” olmak üzere üç temel ögeden oluşmaktadır. Bu üç temel öge düşüncenin oluşumundan önceki halini, sistemli bir bütün haline gelmesini ve dışı vurum olarak somutlaşan ifade edilebilir olma aşamalarını kapsamaktadır. Ekici ve Yılmaz (2013, s. 18) düşünce özgürlüğünün kapsamını şu şekilde açıklamaktadır:

- İnsanın düşünme eyleminin engellenmemesi,
- Düşünmenin ürünü olan düşüncenin yazı, resim, konuşma gibi değişik yollarla ifade edilmesi, açıklanması,
- Açıklanan düşünceye diğer insanların erişiminin engellenmemesi.

Düşünce özgürlüğü, bireyin kendini gerçekleştirebilmesi, gücünü ve yeteneklerini keşfedebilmesi ve kendi geleceğiyle ilgili kararlar verebilmesini sağlayan önemli bir unsurdur. Ahlâki bir tutarlılık gereği bireyin varoluşsal olarak kendini gerçekleştirmesi düşünce özgürlüğüne ve ifade özgürlüğüne bağlıdır. Ural (2014) özgürlüğün en olgun şekli olan düşünce özgürlüğünü insanı insan yapan en önemli özellik olduğunu vurgulamaktadır. Emerson (1970, ss. 6-7) ise düşünce özgürlüğünün dört temel üzerine inşa edildiğini belirtir. Bunlar; bireyin kişisel olarak yeteneklerini geliştirebilmesinin güvence altına alınması, doğrunun ne olduğunun bulunmasına olanak sağlaması, karar alma süreçlerinde toplumsal katılımın sağlanması ve toplumsal birlikteliğin sağlanması için farklı düşüncedeki bireylerin uzlaşabilmesidir. Özet olarak düşünce özgürlüğü, bireylerin herhangi bir baskı altında kalmadan düşünebilmesi, bu düşünme eylemi sonrasında ortaya çıkan sarsıcı düşünce ürününe diğer bireylerin özgürce erişebilmesi olarak tanımlanabilir.

Tarihin ilk çağlarından beri düşüncelerin baskılanmasında bir araç olarak kullanılan sansürü Dafiaghör (2011, ss. 159–165), Antik Çağ kalıntısı olarak tanımlayıp, “pre” ve “post” olmak üzere ikiye ayırarak, sansürün ilkel dönemlerden modern dönemlere kadar uzanan bir baskı aracı olduğuna dikkat çekmiştir. Sansür, Latince “censere” kelimesi ile aynı kelime kökünden olup “değerlendirme” anlamına gelmektedir (Oxford, 2016). Türkçede ise basın, yayın ve haberleşme ile sinema ve kitap yapıtlarının hükümetçe önceden denetlenmesi ya da kısıtlanması “sıkı denetim işi” anlamına gelmektedir (TDK, 2016).

Amerikan Kütüphane Derneğine (American Library Association/ALA) (2016) göre ise sansür; sakıncalı ve tehlikeli bulunan fikirlerin, bilginin ve halka açık materyalin bireyler, gruplar ve devlet yetkilileri tarafından engellenmesidir. Sansürü yaratıcılığın ve düşünce özgürlüğünün yasaklanması ve engellenmesi olarak tanımlayan Kızılkın (1994, s. 10) aynı zamanda sansürü otoritelerin uyguladığı resmi sansür ve kişilerin kendi kendilerine uyguladıkları oto sansür olarak ikiye ayırmıştır. Otoriter anlayışları en iyi tanımlayan kavramın sansür olduğunu belirten Gülle’ye göre (1997, s. 27) kontrol etme, inceleme ve denetleme anlamlarını taşıyan sansürün asıl amacı basılı ve görsel yayınları yasaklamaktır.

İnternet sansürü ise “insanların erişmek istediği belirli bilgilere erişimin kısıtlanması ya da yayınlanmak istenen bilgi ve belgelerin engellenmesi” olarak tanımlanmaktadır (Court Laws, 2015). Grothoff, Grothoff, Horozov ve Lindgren (2003, s. 1) internet sansürünün “bilginin yayılımını engellemek ve muhalif görüşleri bastırmak isteyen otoriter hükümetler,

şirketler ve baskı grupları için güçlü bir silah” olduğunu belirtmiştir. Sansür anlamına gelebilecek olan erişim engelleme ise “internet ortamında yayın yapan bir siteye girişin çeşitli yöntemlerle önlenmesidir. Başka bir ifadeyle, çeşitli tekniklerle kullanıcıların bir internet sitesine ulaşımının engellenmesidir. Erişim engelleme işlemlerinde kullanılan belli başlı teknikler şunlardır: Alan Adından Erişim Engelleme, IP (İnternet Protokol) Adresinden Erişim Engelleme ve Nesne Tabanlı (URL) Erişim Engelleme” (Kılıç, 2010, s. 408). İnternet sansürünün geleneksel devlet tutumu olduğunu belirten Bennet (2012, ss. 2-3) internet sansürünün nedenini ise şöyle açıklamaktadır: “internetteki her türlü görsel, işitsel ve yazılı materyalin, sosyal normlar üzerinde aşındırıcı etkilerinin olabileceği endişesi, geleneksel devletlerin interneti sansürlemelerinin meşru dayanağı haline gelebilmektedir. Aynı zamanda demokratik olmayan ülkelerde vatandaşların, internet olanaklarından faydalanıp hükümet politikalarını eleştirmesi de, internetin yıkıcı etkisi olarak kabul edilip internet sansürünü meşrulaştırılmaktadır.” İktidarların sansür yoluyla düşünce özgürlüğünü engellemelerine meşru zemin yaratma çabasının altında yatan neden Stuart Mill’e (Bury, 1978) göre “insan soyuna, kendi üyesinden herhangi birinin hareket özgürlüğüne, birey olarak ya da topluca müdahale ettirmeyi haklı kılan neden korunma amacıdır.” Düşünsel ilerlemenin başlıca yolu ön yargılardan ve korkulardan kurtularak düşünce özgürlüğünü sağlamaktır.

Uluslararası Belgelerde Düşünce Özgürlüğü ve İnternet Sansürü

Her ne amaçla olursa olsun düşünce ürünlerine uygulanan sansür sonucunda ortaya çıkan düşünce özgürlüğü ihlallerini birer insan hakkı ihlali olarak kabul eden yasa ve sözleşmeler bulunmaktadır. Düşünce özgürlüğü, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın (1982) “Düşünceyi Açıklama ve Yayma Hürriyeti” başlıklı 26. maddesi ile garanti altına alınmıştır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 19. maddesi (United Nations [UN], 1948) ve Türkiye’nin de tarafı olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10. maddesinde de düşünce özgürlüğü ele alınarak iki fıkra halinde belirlenmiştir (Council of Europe [CE], 1950). Düşünce özgürlüğü ile ilgili çerçeveyi çizen diğer bir antlaşma ise yine Türkiye’nin tarafı olduğu Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi’dir (UN, 1966). Bu sözleşmenin 19. maddesi düşünce-ifade özgürlüğüne ilişkin haklara gönderme yapmaktadır. Bireylerin bilgiye erişim ve düşünce özgürlüğü hakkı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) örnek kararlarında yer bulmuştur.

AİHM’nin düşünce özgürlüğü konusundaki tutumunun belirgin olarak ortaya konulduğu dava Handyside davası kararıdır. Kararda, “düşünce özgürlüğü, AİHS’nin 10. maddesinin sınırları içinde sadece otoriteleri ya da toplumun bir kesimini rahatsız etmeyen ve zararsız kabul edilen haber ve düşünceler için değil aynı zamanda devletlerin veya toplumun belli bir çoğunluğunu sarsan, rahatsız eden haber ve düşünceler için de uygulanır” denilmiştir (European Court of Human Rights [ECHR], 1976). AİHM, düşünce özgürlüğünü, demokratik toplumların ve bireylerin kendilerini geliştirebilmesi için yasal olarak garanti altına alınması gereken temel koşullardan biri olarak görmektedir. AİHM, Ahmet Yıldırım’ın ve Türkiye’nin karşı karşıya geldiği davada düşünce özgürlüğü ve internet sansürü konusunda özgürlüklerden yana bir tutum almıştır. 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunun (2007) erişim engellemeye dair hükümleri, AİHM tarafından “Ahmet Yıldırım Davası” (ECHR, 2012) olarak bilinen davada 18 Aralık 2012’de AİHS’ye aykırı bulunmuştur. Mahkeme bu kararında Google Sites sitesine Türkiye’den erişimin engellenmesinin AİHS’nin 10. maddesi ile korunan ifade özgürlüğüne müdahale niteliğinde olduğuna karar vermiştir. Mahkeme, bir bilgi kaynağına erişimin kısıtlanmasının, muhtemel kötüye kullanma durumlarına karşı sunulan hukuki kontrol güvencesi konusunda etkili olması gerektiğinin ve yasağın sınırlandırılması hususunda özellikle katı olan bir yasal çerçevede bu sınırlandırmaların getirilmesi gerektiğinin altını çizmiş, ifade özgürlüğüne

ilişkin sınırlamaların uygulanması konusunda özel ve kesin kuralları olan bir çerçevenin sunulması gerektiğini açıkça belirtmiştir (Altıparmak ve Akdeniz, 2014, s. 2). Düşünce özgürlüğü ve internet sansürü konusundaki diğer bir dava ise “Cengiz/Diğerleri ve Türkiye Davası” olarak bilinen ve 01 Aralık 2015’te sonuçlanan davadır. AIHM, bu davada 5651 Sayılı Kanun nedeniyle YouTube video paylaşım sitesine erişim engellemesinin, AIHS’nin 10. maddesi ile korunan ifade özgürlüğüne müdahale niteliğinde olduğuna karar vermiştir. AIHM, bu kararında aynı zamanda tüm vatandaşların erişim hakkının ihlal edildiğini belirtmiştir (ECHR, 2015).

Kütüphane ve bilgi bilimi alanında, internet sansürü insan haklarının ihlali olarak görülmekte ve otoritelerin bu tutumdan vazgeçmeleri önerilmektedir. Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu (International Federation of Library Associations and Institutions/IFLA) tarafından yayımlanan bildirmede internet erişim özgürlüğü desteklenmektedir. Bildirmede “bilgiye engelsiz erişim özgürlük, eşitlik, küresel anlayış ve barış için temeldir” ifadesiyle, IFLA (2014) belirtir ki:

- Düşünce özgürlüğü, her birey için hem fikirlere sahip olma ve açıklama hem de bilgiyi araştırma ve erişim hakkıdır. Bu, demokrasinin temelidir ve kütüphane hizmetinin çekirdeğini oluşturur.
- Bilgiye erişim özgürlüğü, ortam ve sınırlara bakılmaksızın, kütüphane ve bilgi bilim mesleğinin temel sorumluluğudur.
- İnternete kütüphane ve bilgi hizmetleri aracılığı ile engelsiz erişim özgürlük, refah ve kalkınma için toplumları ve bireyleri destekler.”

ALA’nın entelektüel özgürlük ve kütüphaneler bağlamında hazırlamış olduğu kılavuzda da düşünce ve ifade özgürlüğü, entelektüel özgürlük ve sansür konuları ele alınmıştır. Demokrasi kültürünün geliştirilmesi için kütüphanecilerin sansürle nasıl mücadele edecekleri gerekli ilke ve politikalarla açık bir şekilde bu kılavuzda belirtilmiştir (ALA, 2010).

Düşünce/ifade özgürlüğü, internet sansürü ve ilişkili sansür uygulamaları hakkında en yaygın uluslararası gözlem ağına sahip Freedom House’ın bu alanda yaptığı çalışmalar dünya kamuoyunda ses getirmektedir. Söz konusu kuruluşun amacının, dünyanın her yerinde demokrasi ve özgürlük alanındaki ilerlemelere özgü çalışmalar yapan bağımsız gözlemci bir kuruluş olduğu ifade edilmekte olup, anılan kuruluş tarafından hazırlanan Türkiye internet özgürlüğü raporu bu anlamda dikkate değerdir (Freedom House, 2015). Bilgi Toplumu ve internet bağlamında önemli uluslararası kurumların yayımlamış olduğu belgelerde de düşünce ve ifade özgürlüğünün önemi vurgulanmış ve bu konudaki temel prensipler belirtilmiştir (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], 2005; Working Group on Internet Governance [WGIG], 2005; International Telecommunication Union [ITU], 2003). Bu üç metnin ortak noktası güvenlik veya terör endişesi nedeniyle internet erişim engellemesinin İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 19. Maddesindeki hakların ihlali olduğunu belirtmesidir.

Düşünce özgürlüğü ve yaratıcılık ancak demokratik ve şeffaf ortamlarda gelişebilmektedir. Düşünce özgürlüğü için çok büyük bir tehdit olan sansür uygulamaları ise yıkıcı etkileri nedeniyle entelektüel yaratıcılığın önünde set olarak durmaktadır. Düşünce özgürlüğü ve sansürle ilgili farkındalığın tüm topluma kazandırılabilmesinin yolu insan haklarını eğitimin odağına koymaktır. Bunun yanı sıra toplumdaki demokratik gelişimi destekleyen en önemli kurumlardan biri de kütüphanelerdir. Kütüphaneler hiçbir ayırım gözetmeden kullanıcılarına hizmet veren demokratik kurumlardır. Ancak kütüphanelerin demokratik birer kurum olarak hizmetlerini sürdürebilmeleri, kütüphanelerde çalışan bireylerin demokratik tutumlarıyla doğrudan ilişkilidir. Kütüphanelerde çalışan ve mesleki etik kuralları gereği düşünce özgürlüğünden yana ve sansüre karşı tutum alması beklenen bireylerin bu tutumlarında bilgi ve belge yönetimi eğitiminin önemli bir yeri vardır.

Düşünce Özgürlüğü ve Bilgi ve Belge Yönetimi Eğitimi İlişkisi

Düşünce özgürlüğü kavramı herhangi bir düşünceye sahip olmak, bu düşünceleri açıklayabilmek ve diğer insanların da bu düşüncelere özgür bir şekilde erişebilmesi anlamına gelmektedir. Düşünce ürünlerine bireylerin özgür bir şekilde erişimi noktasında kütüphanelere önemli roller düşmektedir. Demokrasinin temel yapı taşı olan kütüphaneler okumayı, görmeyi, konuşmayı ve paydaş olmayı garanti eden kurumlardır (Kranich, 2001, s. V). Çünkü kütüphaneler herkesin eşit bir şekilde bilgiye erişimi için uygun ortamı sağlayan merkezlerdir. Ancak kütüphanelerin düşünce özgürlüğü konusundaki kuşatıcı ve kapsayıcı yaklaşımını şekillendirecek olanlar bu merkezlerde çalışan bireylerdir. Düşünce özgürlüğü kütüphaneciliğin en önemli ilkelerinden biridir. Kütüphanecilik formasyonu ile yetişen kütüphanecilerin sansürün her türlüüne karşı çıkıp düşünce özgürlüğünü savunması, meslek örgütlerinin hazırladığı mesleki etik kuralları ve düşünce özgürlüğü bildirgesindeki ilkeler doğrultusunda beklenen bir tutumdur (TKD, 1996; 2008). Çünkü düşünce özgürlüğünün anlamlı bir parçası olan bilgiye erişim özgürlüğü, ortam ve sınırlara bakılmaksızın, kütüphane ve bilgi bilim mesleğinin temel sorumluluğudur (IFLA, 2014). Kütüphanecilerin bu konudaki sorumluluklarını yerine getirmesi için bilinçli olmaları gerekir. Bu bilincin verilmesi gereken öncelikli kurumlar ise bilgi ve belge yönetimi bölümleridir (Kızıllıkan, 1994, s. 1).

Kütüphanecilik eğitiminin lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde verildiği bilgi ve belge yönetimi bölümlerinin adları ülkeden ülkeye farklılık gösterse de bu ülkelerde kütüphanelere, arşivlere ve bilgi merkezlerine değişik unvanlarla bilgi profesyonelleri yetiştirilmektedir. Bilgi profesyonellerinin mesleklerini yaparken karşılaştıkları etik problemler, entelektüel özgürlük, düşünce özgürlüğü ve sansür konuları üniversitelerin ilgili bölümlerinde bağımsız dersler halinde ya da başka bir ders kapsamında işlenmektedir. Yurt dışında kütüphanecilik/bilgi-belge yönetimi eğitimi verilen okullarda düşünce özgürlüğü ve sansürle ilişkili dersler, Entelektüel Özgürlük ve Kütüphaneler (Rutgers, The State University of New Jersey, 2016) Entelektüel Özgürlük (University of Wisconsin-Madison, 2016), Kütüphanecilikte Entelektüel Özgürlük ve Sosyal Sorumluluk (University of Alberta, 2016), Entelektüel Özgürlük ve Bilgi Politikası Sorunları, İnternet Hukuku ve Politikası (University of California, 2016), Bilgi Politikası ve Teknoloji Yönetmeliği (University of Kentucky, 2016), Bilgi Yönetimi ve Etik (University of Sheffield, 2016), Kütüphanelerde Entelektüel Özgürlüğün Teorisi ve Pratiği (University of Toronto, 2016) adlarıyla verilmektedir. Türkiye’de de bilgi ve belge yönetimi bölümleri, Meslek Etiği (Hacettepe Üniversitesi, 2016; Atatürk Üniversitesi, 2016), Mesleki Etik (İstanbul Üniversitesi, 2016; Kastamonu Üniversitesi, 2016), Mesleki Etik ve Bilgi Merkezleri (Çankırı Karatekin Üniversitesi, 2016), Toplum ve Mesleki Etik (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2016) isimli dersler içinde düşünce özgürlüğü ve sansür konularını işlemektedir.

Türkiye’de bilgi ve belge yönetimi eğitimi veren bölümlerde düşünce özgürlüğü ve sansür ya da entelektüel özgürlük dersleri adında bağımsız bir ders bulunmamaktadır. Ancak üniversitelerde ilgili bölümlerde verilen mesleki etik derslerinde düşünce özgürlüğü ve sansür konusu işlenmektedir. Bu derslerin amacı mesleğe atılacak olan bilgi profesyonellerinin meslek hayatlarında karşılaştıkları etik sorunları çözebilmelerini sağlamak ve bu konuda kendilerine bir farkındalık kazandırmaktır. Bu dersler, bilgi profesyonellerinin demokratik değerleri içselleştirmesine, basılı ya da elektronik olarak karşılaştıkları düşünce özgürlüğü ve sansürle ilgili durumlarda duyarlı davranmalarına da katkı sağlayacaktır.

Önceki Çalışmalar

Türkiye’deki kütüphane ve bilgi bilim literatürü incelendiğinde düşünce özgürlüğü ve sansürle ilgili kuramsal çalışmaların yapıldığı ancak internet sansürüyle ilgili uygulamalı çalışmaların az olduğu görülmüştür. Düşünce özgürlüğü ve sansürle ilgili yapılan çalışmalar 1969 yılından başlayarak günümüze kadar gelmiştir. Yapılan bu çalışmalar kuramsal ve uygulamalı olarak değerlendirilmiştir. San’ın (1969, s. 239) sansürün temel gerekçelerini incelediği çalışmasında,

toplumların töre gereği ahlâksız kabul ettiği durumlar karşısında sansüre başvurduklarını, hükümetlerin ve devletlerin ise kendi varlıklarını zararlı düşüncelere karşı korumak için sansür uyguladıklarını belirtmiştir. Yazar bununla birlikte sansürün özellikle kütüphanelere kitap seçiminde kütüphanecileri olumsuz etkilediğini de belirtmiştir.

Kütüphane ve bilgi bilimi alanında düşünce özgürlüğüyle ilgili farkındalığın artmasına katkı sağlamış olan Kızılkın (1988), düşünce özgürlüğü ve sansür kavramlarını incelediği çalışmada kütüphane, kütüphaneci ve düşünce özgürlüğü kavramları arasındaki önemli bağa dikkat çekmiştir. Ayrıca bu çalışmada kütüphanecilerin mesleklerini yaparken kendi düşüncelerinden bağımsız olarak hareket etmelerinin mesleki sorumluluklar arasında yer alması gerektiği vurgusu da öne çıkan başlıklardan biri olmuştur. Sağlamtunç (1991, ss. 95, 98), düşünce özgürlüğü, sansür ve kütüphanecilik kavramlarını tartıştığı çalışmada, sansürü kütüphanecilik açısından tehlikeli bulmaktadır. Sansüre karşı çıkmak için kütüphanecilik eğitiminin yeniden planlanmasının önemli olduğunu belirten yazar aynı zamanda kütüphanecilerin sansür konusunda temel politikalarını belirlemelerinin sansürü etkisiz kılmada önemli olduğunu vurgulamıştır. Kızılkın (1994, s.1), düşünce özgürlüğü ve kütüphanecilik eğitimi üzerine yazdığı yüksek lisans tezinde, düşünce özgürlüğünün kütüphanecilik mesleğinin temel ilkelerinden olduğunu dile getirerek demokrasinin gelişmesinde kütüphanecilere önemli roller düştüğünü belirtmiştir. Demokratik değerlerin önemli yapı taşı olan düşünce özgürlüğünün geliştirilebilmesi için kütüphanecilerin bilinçli olması gerektiğini ve bu bilincin artırılabilmesi için kütüphanecilik eğitiminin çok önemli olduğunu vurgulamıştır.

Gülle (1997, s. 1), düşünce özgürlüğü ve halk kütüphaneleri üzerine yazdığı doktora tezinde halk kütüphanelerinin düşünce özgürlüğünü geliştiren en temel ve demokratik kurumlar olduğunu belirterek, halk kütüphanelerinin bu konuda etkisiz kalmalarının temel nedenini kütüphanecilerin düşünce özgürlüğü konusunda yeterli bilince varamamasına bağlamıştır. Bu konuda köklü bir değişime ihtiyaç olduğunu belirten yazar, düşünce özgürlüğü ve sansür konusunda mesleki bilinç ve duyarlılığın artmasıyla birlikte halk kütüphanelerinin düşünce özgürlüğü konusunda daha etkin olacağını belirtmiştir. TKD Düşünce Özgürlüğü Grubunun (2008) yayımladığı “Düşünce Özgürlüğü Bildirgesi” metninde özgürlük kavramının bilgi hizmetleri için önemi vurgulanmıştır. Bildirgede özgürlük kavramının bilgi kurumlarının (kütüphane, arşiv, dokümantasyon merkezi vb.) varlık koşullarından biri olduğu belirtilmiştir. Bulut (2009, s. 163), internet sansürünü değerlendirdiği çalışmada toplum veya otoriteler tarafından beğenilmeyen ve zararlı bulunan fikirler dolayısıyla internete uygulanan sansürü ortaçağdaki sansüre benzetmekte ve internet sansürünü insan haklarını ihlal ettiği gerekçesiyle eleştirmektedir.

Akgül (2010, s. 296, 298), 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunun İnternet üzerindeki olumsuz etkilerini incelediği çalışmada, Türkiye'nin zararlı içerikle mücadele yaklaşımının insan hakları ihlallerine neden olduğunu belirtmiştir. Yazar, internet düzenlemeleriyle ilgili küresel demokratik uygulamalara aykırı davrandığı için Türkiye'yi başını kuma gömerek sorunlarından kurtulmaya çalışan deve kuşuna benzetmiştir. Bununla birlikte, internetteki zararlı içerikle mücadele adına ülke içinde web sitelerine uygulanan erişim engellemelerinin Türkiye ile sınırlı kalmasından dolayı bu mücadeleyi Donkişot'un yel değirmenleriyle olan savaşına benzeten yazar, interneti anlamadığı veya anlamaya çalışmadığı için Türkiye'nin harakiri yaptığını belirtmiştir. İnternetin düşüncenin ifade edilmesine sağladığı katkının demokratik kültürü geliştirdiğini belirten Güllü (2010, s. 202, 203), interneti farklılıkları bir arada barındıran ve sınırları olmayan yeni ve ortak bir vatan olarak tanımlamıştır. Yazar bununla birlikte düşünce ve ifade özgürlüğünün her yolla engellenmesinin Türkiye'nin Bilgi Toplumu olmasının önünde bir engel olduğunu belirtmiştir.

Köse ve Özen (2010, s. 113), çalışmalarında 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında

Kanun uygulamada ortaya çıkardığı sorunlara ve yol açtığı insan hakkı ihlallerine değinmiş ve sansürün nedenlerinin sosyo-ekonomik ve kültürel olarak farklılaştığını belirtmiştir. Ayrıca internet düşmanı olarak kabul edilen ülkelerle demokratik ülkelerin internet düzenlemeleri konusundaki yaklaşımları değerlendirilmiştir. Besimoğlu ve Korkut'un (2011) çalışmalarında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü ile Bilkent Üniversitesi İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi bölümlerinde öğrenim gören 4. sınıf lisans öğrencilerinin düşünce özgürlüğü konusundaki yaklaşımları halk kütüphaneleri bağlamında incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda öğrencilerin düşünce özgürlüğünü desteklediği ancak düşünce özgürlüğü konusunda yeteri düzeyde bilgi sahibi olmadıkları tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin yarısının, kütüphanelerde bazı yayınlara sansür uygulanması yönünde görüş bildirdiği belirtilmiştir.

Henkoğlu ve Yılmaz'ın (2013) internet erişim özgürlüğünü değerlendirdikleri çalışmalarında internet düzenlemeleri mevcut hukuksal uygulamalar bağlamında ele alınmıştır. Ekici ve Yılmaz'ın (2013) Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı 4. sınıf lisans öğrencilerinin düşünce özgürlüğüne ilişkin tutumlarını inceledikleri çalışmalarında öğrencilerin bu konuda eğitimleri öncesinde yeterli bilgiye sahip oldukları ancak öğretmenlerin bu konuda etkili olmadığı sonucuna varılmıştır. Eroğlu ve Çakmak'ın (2014) Türkiye'deki internet düzenlemelerinin durumunu inceleyen çalışmalarında mevcut hukuksal düzenlemeler sansür kavramı bağlamında ele alınmış ve Türkiye'deki yasal düzenlemeler analiz edilmiştir. Tekin ve Yılmaz (2014), çalışmalarında 15. yüzyılda matbaanın icadıyla birlikte artan kitap sayısının özgürlük düşüncesini alevlendirmesi gerekçesiyle otoritelerin kitaplara uyguladığı sansürü ve düşünce özgürlüğünü değerlendirmiştir. Çalışmada sansür Roma Katolik Kilisesinin uygulamaları bağlamında tarihsel olarak incelenmiştir. Moftakhari ve Yılmaz (2014), 9 farklı ülkedeki kütüphanelerde düşünce özgürlüğünün durumunu karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Kütüphane derneklerinin manifestolarının değerlendirildiği bu çalışmada bilme hakkının ve ifade özgürlüğünün temel bir insan hakkı olduğu ve toplum için gerekli olduğu sonucuna varılmıştır. Korkmaz (2014), internetin demokratik değerlerin geliştirilmesine sağladığı katkıya vurgu yaptığı çalışmasında bazı hükümetlerin ve devletlerin internetin şeffaf yapısından dolayı rahatsız olduklarını ve internet sansürüne başvurduklarını belirtmiştir. Darvish (2010), bilgi edinme hakkını Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni temel alarak değerlendirdiği çalışmasında kütüphanelerin toplumun bilgilendirilmesindeki rolüne vurgu yaparak sansürcü zihniyetle mücadele ederken kütüphanecilerin üstlenmesi gereken rolü incelemiştir.

Alaca ve Yılmaz'ın (2014) halk kütüphanelerinin toplumun demokratikleşmesi sürecindeki rolünü incelediği çalışmalarında katılımcıların yaş, cinsiyet ve mezuniyet durumları ile düşünce özgürlüğü ve sansür algısı arasında düşük oranda anlamlı bir fark olduğu sonucuna varılmıştır. Dalkıran ve Yılmaz'ın (2014) Ankara'daki üniversite kütüphanecilerinin düşünce özgürlüğü konusundaki yaklaşımlarını incelediği çalışmalarında kütüphanecilik açısından düşünce özgürlüğünün önemli olduğu vurgusundan hareketle üniversite kütüphanecilerinin düşünce özgürlüğü ve sansür algısının yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Eroğlu ve Yılmaz (2015), çalışmalarında internet sansürünü uygulamalı olarak ilk kez ulusal kütüphane ve bilgi bilim literatüründe incelemiş ve internet sansürünün akademisyenler üzerindeki etkilerini ortaya koymuştur. Çalışmanın sonucunda internet erişim engellemelerinin akademisyenleri olumsuz yönde etkilediği belirlenmiştir. Yılmaz'ın (2015) yaptığı çalışmada ateist ve teist bakış açılarıyla insanoğlunun varoluşu ve düşünce özgürlüğü arasındaki bağ incelenmiş ve insanoğlunun özgürce düşünebilmesi için doğal, ekonomik, tarihsel ve biyolojik şartlardan arınması gerektiği belirtilmiştir. Canata'nın (2016) yapmış olduğu çalışmada ise 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun internet düzenlemeleri kapsamında incelenmiştir. Çalışmanın sonunda Türkiye'deki internet düzenlemelerinin Birleşmiş Milletler,

Avrupa Birliği, Avrupa Konseyinde oluşturulan politikalardan ve yol gösterici ilkelerden ziyade “paternalist” bir yaklaşımla uyduğuna dikkat çekilmiş, bu çerçevede alınması gereken önlemlere ilişkin çeşitli öneriler sunmuştur.

Yöntem

Betimsel ve istatistiksel yöntemlerden yararlanan bu araştırmanın kuramsal yapısı literatüre dayalı olarak belgesel tarama sonucu oluşturulmuştur. Veri toplamak için anket tekniği kullanılmıştır. Anket soruları oluşturulurken daha önceki çalışmalardan (Besimoğlu ve Korkut, 2011; Dalkıran ve Yılmaz, 2014) da yararlanılmıştır. Araştırma kapsamında, dört yıllık lisans eğitimini tamamlayacak öğrencilerin almış olduğu eğitimin öğrencilerde düşünce özgürlüğü ve sansür konularında nasıl bir farkındalık yarattığını ölçmek için 21 Aralık 2015 – 04 Ocak 2016 tarihleri arasında İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü örgün ve 2. öğretim 4. sınıf öğrencilerine anket uygulanmıştır. Uygulanan anket çerçevesinde oluşturulan araştırma soruları ise şunlardır.

- Öğrenciler hangi sosyal medya uygulamalarını kullanmaktadır?
- Öğrenciler düşünce özgürlüğü ve sansür kavramlarından ne anlamaktadır?
- Öğrencilere göre düşünce özgürlüğünün sınırları nelerdir?
- Öğrenciler sansürü nasıl tanımlamaktadır?
- Öğrencilere göre zararlı ve tehlikeli düşünceler nelerdir?
- Öğrencilerin bilgi ve belge yönetimi eğitimi ve düşünce özgürlüğü ilişkisi hakkındaki görüşleri nelerdir?
- Öğrencilerin internet sansürü ve düşünce özgürlüğüyle ilgili görüşleri nelerdir?
- Öğrencilerin sosyal paylaşım sitelerindeki rahatsızlık duydukları paylaşımlarla ilgili görüşleri nelerdir?
- Öğrencilerin düşünce özgürlüğü ihlalleriyle ilgili internette karşılaştıkları durumlar nelerdir?

Dokuz grup altında oluşturulan 45 soruluk anket 170 öğrenciye uygulanmış, öğrencilerin 140’ı anketi yanıtlamıştır. Ankette 5’li Likert ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğe göre oluşturulan tabloların daha kolay anlaşılabilmesi için “kesinlikle katılmıyorum – katılmıyorum” ve “katılıyorum - kesinlikle katılıyorum” seçenekleri birleştirilerek (‘katılmıyorum’ ve ‘katılıyorum’) yorumlanmıştır. Anket verilerinin değerlendirilmesinde IBM Statistical Package for the Social Sciences Statistics’in (SPSS) 21. sürümünden yararlanılmıştır.

Bulgular ve Değerlendirme

Araştırma kapsamında 170 4.sınıf öğrencisine uygulanan anketi 140 (%82) öğrenci yanıtlamıştır. Anketi yanıtlayanların %58’i (n=81) kız, %42’si ise (n=59) erkek öğrencidir. Öğrencilerin yaklaşık %89’u (n=125) 20-24 yaşlarındadır.

Düşünce özgürlüğü, sansür ve internet sansürüyle ilgi olarak öğrencilerin algılarını ölçmek amacıyla öncelikli olarak öğrencilerin kullanmakta oldukları sosyal medya araçları belirlenmeye çalışılmıştır. Twitter, YouTube ve Facebook platformları her türlü paylaşımın yapılabildiği popüler uygulamalardandır. Bu üç uygulama ankete yanıt veren öğrencilerin yaş gruplarına hitap eden platformlar olduğu görülmektedir. Tablo 1’deki “çoğu zaman - her zaman” yanıtları dikkate alınarak değerlendirildiğinde YouTube %94’lük bir oranla ilk sırada, Facebook %80’lik bir oranla ikinci sırada ve Twitter %58’lik bir oranla üçüncü sırada yer almaktadır. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun internet üzerinden bilgi paylaşımı için sosyal medya uygulamalarını kullanıyor olmaları araştırmanın diğer sorularına verecekleri cevaplara bir temel oluşturacaktır.

Tablo 1
Öğrencilerin Sosyal Medya Araçlarını Kullanım Sıklıkları

Sosyal medya araçları	Cinsiyet	Hiç Kullanmıyorum		Ara Sıra Kullanıyorum		Kararsızım		Çoğu zaman kullanıyorum		Her Zaman Kullanıyorum		Toplam	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Twitter	E	10	21	5	10	5	10	17	35	11	23	48	100
	K	24	32	6	8	2	3	19	25	24	32	75	100
	Toplam	34	28	11	9	7	6	36	29	35	28	123	100
YouTube	E	1	2	1	2	1	2	19	34	34	61	56	100
	K	2	3	2	3	1	1	31	39	43	54	79	100
	Toplam	3	2	3	2	2	1	50	37	77	57	135	100
Facebook	E	5	9	3	5	5	9	15	26	29	51	57	100
	K	11	14	0	0	3	4	25	31	42	52	81	100
	Toplam	16	12	3	2	8	6	40	29	71	51	138	100

Öğrencilerin düşünce özgürlüğünden ne anladıklarını belirlemek amacıyla sorulan sorulara verdikleri yanıtlar Tablo 2’de sunulmuştur. Tablo 2’ye göre, öğrenciler düşünce özgürlüğünü %90’lık bir oranla herhangi bir düşünceye sahip olmak, %82’lük bir oranla herhangi bir düşünceye erişebilmek ve %84’lük bir oranla herhangi bir düşünceyi ifade etmek şeklinde tanımlamıştır. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun düşünce özgürlüğü hakkındaki farkındalıklarının yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte öğrencilerin %71’i düşüncelerin açıklanmasında kamu düzeninin gözetilmesini istemektedir. Kamu düzeni söz konusu olduğunda öğrencilerin düşünce özgürlüğüyle ilgili yaklaşımları değişmektedir.

Tablo 2
Öğrencilerin Düşünce Özgürlüğü Tanımına Yaklaşımları

Düşünce özgürlüğünün öğrenciler için anlamı	Cinsiyet	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Herhangi bir düşüncenin ifade edilebilmesi	E	4	7	1	2	3	5	16	28	33	58	57	100
	K	4	5	4	5	5	6	33	42	32	41	78	100
	Toplam	8	6	5	4	8	6	49	36	65	48	135	100
Herhangi bir düşünceye sahip olmak	E	2	4	2	4	0	0	14	27	33	65	51	100
	K	6	8	1	1	1	1	23	30	45	59	76	100
	Toplam	8	6	3	2	1	1	37	29	78	61	127	100
Herhangi bir düşünceye erişebilmek	E	2	4	3	6	7	13	17	32	24	45	53	100
	K	1	1	5	7	5	7	31	42	32	43	74	100
	Toplam	3	2	8	6	12	9	48	38	56	44	127	100
Düşüncelerin kamu düzeni gözetilerek açıklanması	E	1	2	6	11	11	20	11	20	25	46	54	100
	K	7	9	2	3	10	13	20	27	36	48	75	100
	Toplam	8	6	8	6	21	16	31	24	61	47	129	100

Öğrencilerin düşünce özgürlüğünün sınırlarına dair sorulan sorulara verdikleri yanıtlar Tablo 3’te sunulmuştur. Öğrencilerin %86 gibi yüksek bir oranla şiddetin özendirilmesi ve tahrik edilmesi konusunu düşünce özgürlüğünün kapsamında değerlendirmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu ise öğrencilerin evrensel düşünce özgürlüğü ve insan hakları konusundaki farkındalıklarının yüksek olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin ülke güvenliği (%68), ahlaki yapı (%74) ve kamu düzeni (%73) sorularına verdiği yanıtlarının oransal olarak yüksek olması bir önceki tablodaki “kamu düzeni gözetilmesi” seçeneğiyle paralellik göstermektedir. Bu durum ise düşünce özgürlüğü açısından olumsuz bir görünüm sergilemektedir. Çünkü araştırmanın kuramsal kısmında da belirtildiği üzere düşünce ve ifade özgürlüğü kamu düzenini ve yerleşik değerleri rahatsız

edebilecek her türlü sarsıcı düşüncenin özgür bir şekilde ifade edilebilmesini kapsamaktadır (ECHR, 1976). Bununla birlikte düşünce özgürlüğünün hiçbir sınırı olmamalı diyenlerinin %60 gibi bir oranda olması ise düşünce özgürlüğü açısından olumlu bir durumu ortaya koymaktadır.

Tablo 3

Öğrencilerin Düşünce Özgürlüğünün Sınırlarına İlişkin Görüşleri

Öğrencilerin düşünce özgürlüğünün sınırlarıyla ilgili düşünceleri	Cinsiyet	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Ülkenin güvenliğini tehlikeye düşürebilecek düşünceler sınırlandırılmalı	E	4	7	4	7	9	17	18	33	19	35	54	100
	K	5	7	7	9	12	16	19	25	33	43	76	100
	Toplam	9	7	11	8	21	16	37	28	52	40	130	100
Genel ahlaki yapıya zarar verebilecek düşünceler sınırlandırılmalı	E	1	2	6	11	9	16	15	27	24	44	55	100
	K	4	5	5	6	10	13	27	35	32	41	78	100
	Toplam	5	4	11	8	19	14	42	32	56	42	133	100
Şiddeti özendirilen ve tahrik eden düşünceler sınırlandırılmalı	E	2	4	1	2	5	9	16	30	29	55	53	100
	K	5	6	1	1	4	5	20	26	47	61	77	100
	Toplam	7	5	2	2	9	7	36	28	76	58	130	100
Kamu düzenini bozabilecek düşünceler sınırlandırılmalı	E	3	6	3	6	9	17	15	28	24	44	54	100
	K	6	8	7	9	8	10	23	29	34	44	78	100
	Toplam	9	7	10	8	17	13	38	29	58	44	132	100
Hiçbir sınır olmamalı	E	4	7	7	13	9	16	9	16	26	47	55	100
	K	5	6	17	22	11	14	14	18	31	40	78	100
	Toplam	9	7	24	18	20	15	23	17	57	43	133	100

Öğrencilerin sansürden ne anladıklarını belirlemek amacıyla hazırlanan sorulara verilen yanıtlar Tablo 4'te sunulmuştur. Öğrencilerin verdiği yanıtlara göre sansür, %68'lik bir oranla düşünce özgürlüğünün engellenmesi, %74'lik bir oranla ifade özgürlüğünün engellenmesi, %72'lik bir oranla basılı kaynakların engellenmesi ve %78'lik bir oranla internet kaynaklarının erişime engellenmesi olarak belirlenmiştir.

Tablo 4

Öğrencilerin Sansür Tanımı

Öğrencilere göre sansürün anlamı	Cinsiyet	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Düşünce özgürlüğünün engellenmesi	E	9	16	5	9	8	14	11	19	25	43	58	100
	K	5	7	4	5	12	16	28	37	27	36	76	100
	Toplam	14	10	9	7	20	15	39	29	52	39	134	100
İfade özgürlüğünün engellenmesi	E	2	4	9	17	7	13	13	25	21	40	52	100
	K	5	7	4	5	6	8	32	43	28	37	75	100
	Toplam	7	6	13	10	13	10	45	35	49	39	127	100
Basılı bilgi kaynaklarının engellenmesi (kitap, dergi, gazete vb.)	E	4	8	4	8	8	16	12	24	23	45	51	100
	K	6	8	5	6	9	12	29	38	28	36	77	100
	Toplam	10	8	9	7	17	13	41	32	51	40	128	100
İnternet kaynaklarının erişime engellenmesi	E	2	4	5	10	4	8	18	35	23	44	52	100
	K	4	5	4	5	9	12	30	41	27	36	74	100
	Toplam	6	5	9	7	13	10	48	38	50	40	126	100

Öğrencilere göre sansür anlamına gelebilecek durumlar çalışmanın teorik kısmında verilen tanımlarla paralellik göstermektedir. Öğrencilerin aktif birer internet kullanıcısı

oldukları varsayımından hareketle, internet sansüründen doğrudan etkilendikleri ve dolayısıyla “internet kaynaklarının erişime engellenmesi” tanımının %78’lik bir oranla ilk sırada yer almasına neden olduğu söylenebilir.

Öğrencilere göre engellenmesi gereken düşüncelerin neler olabileceğine dair sorulara verilen yanıtlar Tablo 5’te sunulmuştur. Öğrencilerin verdiği yanıtlara göre ırkçılık-faşizm %81, hakaret, küfür ve aşağılama %81, pornografi %77 ve şiddet %86 gibi oranlarla engellenmesi gereken düşünceler olarak görünmektedir. Evrensel normlara göre de şiddet, aşağılama, ırkçılık insan haklarının gereği olarak birer nefret suçu kabul edilmektedir (Office for Democratic Institutions and Human Rights [ODIHR], 2009, s. 15). Dolayısıyla şiddet, aşağılama, ırkçılıkla ilgili yanıtlar paralellik göstermektedir. Bununla birlikte öğrencilerin %38’lik bir oranla Ateizmin, %39’luk bir oranla Komünizmin ve %67’lik bir oranla da dinin engellenmesine karşı çıktıkları görünmektedir. Ancak öğrencilerin %48’i Ateizmin, %44’ü Komünizmin ve %25’i ise dinin tehlikeli ve zararlı olduğunu düşünmekte ve bu düşüncelerin engellenmesi gerektiğine inanmaktadır. Bu durum ise öğrencilerin düşünce özgürlüğü yaklaşımlarının ideoloji ve inançlara göre değiştiğini göstermektedir. Oysa düşünce, ifade ve inanç özgürlüğü bir bütününün parçalarıdır. Bunları ayrı ayrı ele alıp engellenmesi gereken düşünceler arasında sıralamak demokratik olmayan bir tutuma işaret etmektedir.

Tablo 5

Öğrencilerin Tehlikeli ve Zararlı Bulduğu Düşünceler

Engellenmesi gereken düşünceleri anımsatan kavramlar	Cinsiyet	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Irkçılık-faşizm	E	5	9	7	12	4	7	10	17	32	55	58	100
	K	3	4	5	7	1	1	9	12	58	76	76	100
	Toplam	8	6	12	9	5	4	19	14	90	67	134	100
Ateizm	E	13	25	8	15	5	10	10	19	16	31	52	100
	K	12	17	14	19	12	17	6	8	28	39	72	100
	Toplam	25	20	22	18	17	14	16	13	44	35	124	100
Komünizm	E	16	31	4	8	7	13	8	15	17	33	52	100
	K	14	20	14	20	14	20	6	8	23	32	71	100
	Toplam	30	24	18	15	21	17	14	11	40	33	123	100
Din	E	24	45	5	9	6	11	8	15	10	19	53	100
	K	35	49	18	25	5	7	3	4	10	14	71	100
	Toplam	59	48	23	19	11	9	11	9	20	16	124	100
Hakaret, küfür, aşağılama	E	8	15	6	11	2	4	17	31	22	40	55	100
	K	5	6	2	3	3	4	16	21	52	67	78	100
	Toplam	13	10	8	6	5	4	33	25	74	56	133	100
Pornografi	E	7	13	7	13	7	13	9	17	22	42	52	100
	K	3	4	3	4	3	4	10	13	59	76	78	100
	Toplam	10	8	10	8	10	8	19	15	81	62	130	100
Şiddet	E	5	9	6	11	4	8	14	26	24	45	53	100
	K	2	3	1	1	0	0	12	15	63	81	78	100
	Toplam	7	5	7	5	4	3	26	20	87	66	131	100

Öğrencilerin bilgi ve belge yönetimi eğitimi ve düşünce özgürlüğüyle ilgili sorulara verdiği yanıtlar Tablo 6’da sunulmuştur. Öğrencilerin %65’i eğitim aldıkları bilgi ve belge yönetimi bölümünün düşünce özgürlüğü ve sansür konularında kendilerine farkındalık kattığını belirtmişlerdir. Ancak öğrencilerin %17’si sansür kavramının bilgi ve belge yönetimi alanıyla ilgisiz olduğunu düşünmektedir. Öğrencilerin %62’si bilgi ve belge yönetimi alanında çalışan eğitimcilerin, uygulamacıların ve öğrencilerin mesleki etik kuralları gereğince sansüre karşı

çıktıklarını düşünmektedir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun (%80) düşünce özgürlüğünün geliştirilmesinin mesleki ödev ve sorumluluklar arasında yer aldığına inandığı görülmektedir.

Tablo 6

Öğrencilerin Bilgi ve Belge Yönetimi Eğitimi ve Düşünce Özgürlüğüyle İlgili Görüşleri

Öğrencilerin Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü eğitimi ve düşünce özgürlüğüyle ilgili düşünceleri	Cinsiyet	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Bilgi ve Belge Yönetimi eğitimi, düşünce özgürlüğü ve sansür konusunda olumlu bir farkındalık yaratır	E	5	9	7	12	11	19	17	29	18	31	58	100
	K	5	6	6	8	14	18	33	42	20	26	78	100
	Toplam	10	7	13	10	25	18	50	37	38	28	136	100
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü öğrencileri, mezunları ve hocaları mesleki etik kuralları gereğince sansüre karşı çıkar	E	4	7	6	10	12	21	18	31	18	31	58	100
	K	7	9	4	5	18	23	25	32	25	32	79	100
	Toplam	11	8	10	7	30	22	43	31	43	31	137	100
Sansür Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümünün ilgi alanına girmez	E	14	25	12	21	18	32	6	11	6	11	56	100
	K	34	45	13	17	19	25	4	5	6	8	76	100
	Toplam	48	36	25	19	37	28	10	8	12	9	132	100
Düşünce özgürlüğü bilincinin geliştirilmesini görev ve sorumluluklarımızın arasında olduğunu düşünüyorum	E	2	4	2	4	8	14	22	39	23	40	57	100
	K	3	4	1	1	11	14	30	39	32	42	77	100
	Toplam	5	4	3	2	19	14	52	39	55	41	134	100

Öğrencilerin internet ve düşünce özgürlüğüyle ilgili algılarını ölçmek amacıyla sorulan sorulara verdiği yanıtlar Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7

Öğrencilerin İnternet Bağlamında Düşünce Özgürlüğüyle İlgili Görüşleri

Öğrencilerin internet bağlamında düşünce özgürlüğüyle ilgili görüşleri	Cinsiyet	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Düşünce özgürlüğü internetin olmazsa olmazıdır.	E	4	8	6	11	10	19	12	23	21	40	53	100
	K	4	5	7	9	24	31	24	31	18	23	77	100
	Toplam	8	6	13	10	34	26	36	28	39	30	130	100
İnternetin bilgiye, haberlere ve olaylara çabucak ulaşılabilir olma özelliği düşünce özgürlüğünün korunması ve geliştirilmesinde rol oynar.	E	1	2	4	7	9	16	17	30	25	45	56	100
	K	2	3	3	4	17	21	37	46	21	26	80	100
	Toplam	3	2	7	5	26	19	54	40	46	34	136	100
Siyasi, ideolojik ve dini görüşlerime karşı düşünceler barındıran web sitelerinin kapatılmasını desteklerim.	E	15	26	13	23	16	28	7	12	6	11	57	100
	K	24	31	24	31	13	17	8	10	9	12	78	100
	Toplam	39	29	37	27	29	21	15	11	15	11	135	100
İnternetin olumsuz etkilerinin olduğunu düşünüyorum.	E	3	5	6	10	7	12	23	40	19	33	58	100
	K	6	8	9	12	16	21	32	41	15	19	78	100
	Toplam	9	7	15	11	23	17	55	40	34	25	136	100
“Güvenli İnternet” bir sansür türüdür.	E	5	9	4	7	7	12	24	42	17	30	57	100
	K	10	13	13	17	19	24	22	28	14	18	78	100
	Toplam	15	11	17	13	26	19	46	34	31	23	135	100

Öğrencilerin %58’i internet üzerinden yapılan paylaşımların özgür bir şekilde yapılması gerektiğini savunurken kararsızların oranı %26’dır. Öğrencilerin yaklaşık dörtte üçü (%74), internetin hızlıca ve kolayca erişilebilirlik özelliklerinin toplumun bilgilenmesindeki rolünden dolayı düşünce özgürlüğünün gelişimine katkı sağladığını savunmaktadır. Öğrencilerin başka düşüncelere saygı duyma ve düşünce özgürlüğünden yana bir tutum alma oranı %56’dır. Ayrıca

öğrencilerin %65'i internetin olumsuz etkilerinin olduğunu düşünmektedir. Öğrencilerin yarısından fazlası (%57) güvenli internet uygulamasının bir tür sansür olduğunu düşünmektedir. Tablo 7'de sunulan bulgulara göre öğrencilerin yaklaşık yarısından fazlasının yaklaşımının internete sansür uygulanmaması yönünde olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin sosyal paylaşım sitelerindeki ne tür paylaşımlardan rahatsızlık duyduklarını belirlemek amacıyla sorulan sorulara verdiği yanıtlar Tablo 8'de sunulmuştur. Öğrencilerin terör örgütleriyle ilgili paylaşımlardan (%70) ve şiddet-nefret söylemi içeren paylaşımlardan (%80) yüksek oranlarda rahatsızlık duydukları anlaşılmaktadır. Düşünce ve ifade özgürlüğünün evrensel normlarıyla (CE, 1950; UN, 1948) uyuşmayan terör ve şiddet içerikli paylaşımlardan öğrencilerin yüksek oranlarda rahatsızlık duymaları normal bir tutumdur. Tablo 3'te verilen öğrencilerin %74'ünün genel ahlaki yapıya zarar verebilecek düşüncelerin sınırlandırılması yönündeki bulgunun yanı sıra öğrencilerin %48'inin farklı cinsel tercihlerle ilgili paylaşımlardan rahatsızlık duyduğu da görülmüştür. Öğrencilerin yaklaşık olarak yarısının karşıt siyasi partiler (%52), Ateizm (%50) ve İslam Dini dışındaki dinlerle ilgili (%63) paylaşımlardan rahatsızlık duymadıkları sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte öğrencilerin yaklaşık yarısının karşıt düşünce, ideoloji ve başka bir dinle ilgili paylaşımlara gösterdiği saygının farklı cinsel tercihlere gösterilmediği de görülmüştür.

Tablo 8

Öğrencilerin Sosyal Paylaşım Sitelerindeki Rahatsızlık Duydukları Paylaşımlarla İlgili Görüşleri

Öğrencileri sosyal paylaşım sitelerinde rahatsız eden paylaşım türleri	Cinsiyet	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Terör örgütleriyle ilgili paylaşımlar	E	5	9	13	23	5	9	8	14	25	45	56	100
	K	5	6	9	12	4	5	14	18	45	58	77	100
	Toplam	10	8	22	17	9	7	22	17	70	53	133	100
Desteklemediğiniz siyasi partiyle ilgili paylaşımlar	E	13	25	15	28	10	19	11	21	4	8	53	100
	K	16	21	24	32	15	20	11	14	10	13	76	100
	Toplam	29	22	39	30	25	19	22	17	14	11	129	100
Eşcinsellikle ilgili paylaşımlar	E	10	19	13	25	4	8	10	19	16	30	53	100
	K	15	19	19	25	7	9	17	22	19	25	77	100
	Toplam	25	19	32	25	11	8	27	21	35	27	130	100
Ateizmle ilgili paylaşımlar	E	16	30	14	26	8	15	7	13	8	15	53	100
	K	15	20	19	25	14	18	12	16	16	21	76	100
	Toplam	31	24	33	26	22	17	19	15	24	19	129	100
İslam Dini dışındaki dinlere ilişkin paylaşımlar	E	16	30	18	34	10	19	6	11	3	6	53	100
	K	21	28	25	33	11	15	6	8	12	16	75	100
	Toplam	37	29	43	34	21	16	12	9	15	12	128	100
Şiddeti ve nefreti teşvik eden paylaşımlar	E	6	11	8	14	4	7	8	14	30	54	56	100
	K	2	3	5	6	2	3	17	21	54	68	80	100
	Toplam	8	6	13	10	6	4	25	18	84	62	136	100

Öğrencilerin düşünce özgürlüğü ihlalleriyle ilgili internette karşılaştıkları durumları belirlemek amacıyla sorulan sorulara verdiği yanıtlar Tablo 9'da sunulmuştur. Tabloya göre öğrencilerin %70'i politik, dini ve ideolojik nedenlerle bazı sosyal medya uygulamalarının erişiminin engellenmesiyle karşılaşmışlardır. Bununla beraber zararlı içeriğin engellenmesi yerine web sitelerinin tümüyle kapatılması (%69), mahkeme emri olmaksızın web sitelerinin idari tedbir kararlarıyla kapatılması (%56), önemli toplumsal olaylardan sonra ağ tarafsızlığının ihlali anlamına gelen internet hızının yavaşlatılması (bant genişliğinin daraltılması) (%81), web sitelerindeki içeriğin niteliğine (yararlı – zararlı) devlet kurumlarının karar vermesi (%76),

toplumda derin yaralar açmış terör saldırılarından sonra basılı, görsel ve internet ortamındaki medyaya sansür uygulanması (%68) yanıtları öğrencilerin kişisel hayatlarında karşılaştıkları düşünce özgürlüğü ihlalleriyle ilgili durumlardır. Tablo 9, Türkiye’de internet düzenlemeleriyle ilgili ciddi sorunların olduğuna da işaret etmektedir.

Tablo 9

Öğrencilerin Düşünce Özgürlüğü İhlalleriyle İlgili İnternette Karşılaştıkları Durumlar

Sosyal ağlarda ve internette karşılaşılan durumlar	Cinsiyet	Hiç Karşılaşmadım		Ara Sıra Karşılaşıyorum		Kararsızım		Çoğu Zaman Karşılaşıyorum		Her Zaman Karşılaşıyorum		Toplam	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
İnternetteki zararlı içeriğin erişime engellenmesi yerine ilgili sitenin tümüyle kapatılması (Örneğin Youtube, Twitter vb.)	E	5	9	5	9	10	17	25	43	13	22	58	100
	K	7	9	3	4	11	15	39	52	15	20	75	100
	Toplam	12	9	8	6	21	16	64	48	28	21	133	100
Erişim engellemesinin mahkeme kararlarıyla yapılması yerine Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı’nın idari tedbir kararlarıyla yapılması	E	7	12	4	7	8	14	26	46	12	21	57	100
	K	2	3	6	8	31	41	24	32	12	16	75	100
	Toplam	9	7	10	8	39	30	50	38	24	18	132	100
Önemli toplumsal olaylarda internet hızının yavaşlaması	E	3	5	5	9	5	9	26	46	17	30	56	100
	K	1	1	3	4	9	12	41	54	22	29	76	100
	Toplam	4	3	8	6	14	11	67	51	39	30	132	100
İnternetteki içeriğin zararlı olup olmadığına devlet kurumlarının karar vermesi	E	5	9	5	9	4	7	26	48	14	26	54	100
	K	3	4	2	3	12	16	42	55	17	22	76	100
	Toplam	8	6	7	5	16	12	68	52	31	24	130	100
Politik, dini, ideolojik nedenlerle bazı sosyal paylaşım sitelerinin erişime engellenmesi	E	5	9	4	7	7	12	28	49	13	23	57	100
	K	4	5	7	9	13	17	38	49	16	21	78	100
	Toplam	9	7	11	8	20	15	66	49	29	21	135	100
Toplumda derin yaralar açmış silahlı, bombalı vb. eylemlerden sonra basılı, görsel ve internet ortamındaki medyaya sansür uygulanması	E	5	9	4	7	8	14	23	40	17	30	57	100
	K	7	9	3	4	16	21	36	47	15	19	77	100
	Toplam	12	9	7	5	24	18	59	44	32	24	134	100

Sonuç ve Öneriler

İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü öğrencileri örgün ve 2. öğretim 4. sınıf öğrencilerine uygulanan anket çalışmasından çıkan bulgulara göre ortaya çıkan sonuçlar aşağıda sıralanmıştır:

- 1) Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu sırasıyla YouTube, Facebook ve Twitter gibi sosyal medya uygulamalarını kullanarak internetin sağladığı iletişim olanaklarından yararlanmaktadır.
- 2) Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu düşünce özgürlüğünün, düşünce sahibi olmak, düşünceleri ifade etmek ve bu düşüncelere erişebilmek gibi üç temel unsurdan oluştuğunu bilmektedir.
- 3) Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu düşünce özgürlüğünün sınırsız olmadığını dolayısıyla da şiddeti özendirilen ve tahrik eden düşüncelerin sınırlandırılması gerektiğini düşünmektedir.
- 4) Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu sansürü düşünce ve ifade özgürlüğünün engellenmesi, basılı, elektronik vb. her türlü bilgi taşıyıcısına uygulanan engellemeler olarak tanımlamıştır.
- 5) Irkçılık-faşizm, hakaret, küfür-aşağılama, pornografi ve şiddet kavramları öğrencilerin büyük bir çoğunluğuna engellenmesi gereken düşünceleri anımsatmaktadır. Bu kavramların anımsattığı düşüncelerin engellenmesini kız öğrenciler erkek öğrencilerden daha çok istemektedirler.
- 6) Düşünce ve ifade özgürlüğünün evrensel normlarıyla uyuşmayan terör ve şiddet içerikli paylaşımlardan öğrencilerin yüksek bir oranda rahatsızlık duydukları görülmektedir.

- 7) Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu eğitim aldıkları bilgi ve belge yönetimi bölümünün düşünce özgürlüğü ve sansür konularında kendilerine farkındalık kattığını belirtmişlerdir.
- 8) Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu düşünce özgürlüğünün geliştirilmesinin mesleki ödev ve sorumluluklar arasında yer aldığına inanmaktadır.
- 9) Öğrencilerin yarısına yakını internet üzerinden yapılan paylaşımların özgür bir şekilde yapılması gerektiğini savunmaktadır.
- 10) Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu internetin şeffaf yapısının düşünce özgürlüğünü geliştirdiğini savunmaktadır.
- 11) Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu birer internet ve sosyal medya kullanıcısı olarak internete uygulanan sansürün varlığından ve uygulanış yöntemlerinden haberdardır.
- 12) Öğrencilerin %68'i ülke güvenliğine, %73'ü genel ahlaki yapıya, %73'ü ise kamu düzenine zarar verecek düşüncelerin sınırlandırılması gerektiğini düşünmektedir.
- 13) Ateizm (%48), Komünizm (%44) ve din (%25) kavramları öğrencilerin bir kısmına engellenmesi gereken düşünceleri anımsatmaktadır.

Bu araştırmada öğrencilerinin düşünce özgürlüğü ve internet sansürü konusunda bilgi sahibi oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan, ülke bütünlüğü, kamu düzeni ve genel ahlaki yapıya zarar verebilecek düşünceler söz konusu olduğunda, öğrencilerin düşünce özgürlüğünün ihlali anlamına gelebilecek sansür uygulamalarını destekledikleri de tespit edilmiştir. Bu durum ise öğrencilerin düşünce özgürlüğü ve internet sansürü kavramlarının taşıdığı anlamları içselleştiremediğini göstermektedir. Çünkü düşünce özgürlüğü toplumu, otoriteleri ve kamu düzenini rahatsız edebilecek her türden sarsıcı düşüncenin ifade edilebilmesi ve bu düşüncelere vatandaşların özgür bir şekilde erişebilmesi anlamına gelmektedir.

Bu araştırma sonuçları doğrultusunda sunulan öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- 1) Bilgi ve belge yönetimi bölümlerinin müfredatında düşünce özgürlüğü, entelektüel özgürlük, sansür ve internet hukuku konularını içeren bağımsız derslere yer verilerek bölümlerden mezun olacak öğrencilerin bu konularda daha bilinçli olmaları sağlanmalıdır.
- 2) Kütüphane ve bilgi bilim literatüründe çokça işlenmeyen düşünce özgürlüğü ve sansür konularında kuramsal ve uygulamalı çalışmaların sayısı artırılmalıdır.
- 3) Bilgi ve belge yönetimi bölümleri ve meslek örgütlerinin paydaşı olacağı, kütüphane ve bilgi bilim alanı ile düşünce özgürlüğü, sansür ve internet sansürü ilişkisinin ortaya konulacağı ulusal veya uluslararası konferanslar düzenlemelidir.
- 4) TKD bünyesinde kurulan Düşünce Özgürlüğü Sürekli Çalışma Grubunun aktif hale getirilmesi sağlanmalıdır.
- 5) Düşünce Özgürlüğü Sürekli Çalışma Grubu, sansür ve internet sansüründen dolayı ortaya çıkacak olan düşünce özgürlüğü ihlallerine gerekli tepkiyi vermeli ve bu durumu mesleki camiayla paylaşarak bu konudaki farkındalığı canlı tutmalıdır.
- 6) Düşünce özgürlüğü ve sansürle ilgili hükümetlerin yapacağı yasal düzenlemeler konusunda TKD bir baskı grubu olarak görüş ve önerilerini yasa koyuculara bildirmelidir.
- 7) Düşünce özgürlüğü ihlaline neden olacak sansür uygulamalarına karşı çıkmak için diğer STK'lar ile işbirliğine gidilmelidir.
- 8) TKD, düşünce özgürlüğü ihlallerine neden olacak veya bu ihاللerden yana tutum takınacak kütüphanecilere yaptırımlar uygulayabilmeli veya böyle bir tutum içinde olanları açık bir şekilde kınamalıdır.
- 9) TKD, düşünce özgürlüğü ve mesleki etik ilkeler bildirelerini değişen koşul ve gereksinimler doğrultusunda gözden geçirmeli, kütüphane ve bilgi merkezlerinde uygulanmasını izletecek düzenli bir yapı oluşturmalıdır. Bu konuda Düşünce Özgürlüğü Çalışma Grubu (DÖG), aktif rol almalıdır.
- 10) Demokratik, eşitlikçi ve toplumun her kesiminin kendini ifade edebileceği ortamı yaratacak bir anayasa yapılmalıdır.

Kaynakça

- 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun. (2007). *T. C. Resmi Gazete* (26530, 2 Mayıs). 18 Ağustos 2015 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/05/20070523-1.htm> adresinden erişildi.
- Akgül, M. (2010). 3. Yılında Türkiye'nin internetle savaşı: Donkişot, devekuşu, harakiri. *Türk Kütüphaneciliği*, 24(2), 285-300.
- Alaca, E. ve Yılmaz, B. (2014). Halk kütüphaneciliğinde sansür ve düşünce özgürlüğü konusunda kullanıcı algısı üzerine bir araştırma. Hasan S. Keseroğlu ve diğerleri (Yay. Haz.), “*Etik: Kuram ve Uygulama*”: 1. Uluslararası Kütüphane ve Bilgibilim Felsefesi Sempozyumu Bildirileri: 3-5 Eylül içinde (ss. 87-102). İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Altıparmak, K. ve Akdeniz, Y. (2014). 5651 Sayılı Kanunun Değişiklik Tasarısının Getirdiği Değişiklikler Üzerine Bir Değerlendirme Raporu. Erişim adresi: http://cyber-rights.org.tr/docs/5651_Tasari_Rapor.pdf adresinden erişildi.
- American Library Assosiation. (2010). *Intellectual Freedom Manual*. Erişim adresi: <http://www.ifmanual.org/>
- Anayasa. (1982). Erişim adresi: https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf
- Atatürk Üniversitesi. (2016). Ders programı. Erişim adresi: <http://www.atauni.edu.tr/lisans-programiundergraduate-programme>
- Bennet, R. (2012). *The gathering storm: WCIT and the global regulation of the internet*. Erişim adresi: <http://www2.itif.org/2012-gathering-storm-wcit-regulations.pdf> adresinden
- Besimoğlu, C. ve Korkut Ş. (2011). Kamu yönetimi ve siyaset bilimi öğrencilerinin düşünce özgürlüğü konusundaki görüşleri üzerine bir araştırma. *Türk Kütüphaneciliği*, 25(2), 205-237.
- Bulut, E. (2009). Türkiye’de internet yasakları. *Bilgi Dünyası*, 10(2), 163-185.
- Bury, J. (1978). *Düşünce özgürlüğünün tarihi* (D. Batu Çev.). Erişim adresi: http://web.itu.edu.tr/~bulu/favorite_books_files/dusunce_ozgurlugu.pdf
- Canata, F. (2016). 5651 Sayılı Kanun kapsamında internet düzenlemeleri ve düşünce-ifade özgürlüğü üzerine bir değerlendirme. *Türk Kütüphaneciliği*, 30(2), 185-205.
- Censor. (2015). *Oxford Dictionaries* içinde. Erişim adresi: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/censor?q=censor>
- Censorship. (2016). American Library Assosiation. Erişim adresi: <https://www.ala.org/Template.cfm?Section=basics&Template=/ContentManagement/ContentDispl&ContentID=60610>
- Council of Europe. (1950). *The European Convention on Human Rights*. Erişim adresi: <http://www.hri.org/docs/ECHR50.html>
- Çankırı Karatekin Üniversitesi. (2016). Ders katalogları. Erişim adresi: <http://bbs.karatekin.edu.tr/dersDetay.aspx?drsK=06061047>
- Çelik, A. ve Tonta, Y. (1996). Düşünce özgürlüğü, bilgi edinme özgürlüğü ve bilgi hizmetleri. A. Çelik ve Y. Tonta (Yay. Haz.). *Bilgi Edinme Özgürlüğü* içinde (ss.1-13). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği. Erişim adresi: <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/beozgur.html>
- Dafiaghor, K. F. (2011). Censorship of information and the Nigerian society. *International NGO Journal*, 6(7), 159-165.
- Dalkıran, Ö. ve Yılmaz, B. (2014). Ankara’daki üniversite kütüphanecilerinin düşünce özgürlüğü konusundaki yaklaşımları. Hasan S. Keseroğlu ve diğerleri (Yay. Haz.), “*Etik: Kuram ve Uygulama*”: 1. Uluslararası Kütüphane ve Bilgibilim Felsefesi Sempozyumu Bildirileri: 3-5 Eylül içinde (ss. 103-135). İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Darvish, H. (2010). Intellectual freedom and libraries: a quantitative discourse analysis. *Bilgi Dünyası*, 11(2), 444-449.
- Ekici, S. ve Yılmaz, B. (2013). Hacettepe Üniversitesi İlköğretim Bölümü Öğrencilerinin düşünce özgürlüğüne ilişkin tutumları. *Bilgi Dünyası*, 14(1), 17-36.
- Emerson, T. I. (1970). *The system of freedom of expression*. New York: Random House Trade Paperbacks.

- Eroğlu, Ő. ve akmak, T. (2014). İnternet eriŐiminde sansür: Türkiye açısından bir durum değerlendirmesi. Hasan S. Keseroğlu ve diğerleri (Yay. Haz.), “*Etik: Kuram ve Uygulama*”: 1. Uluslararası Kütüphane ve Bilgibilim Felsefesi Sempozyumu Bildirileri: 3-5 Eylül içinde (ss. 60-68). İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Eroğlu, Ő. ve Yılmaz, B. (2015). Akademisyenlerin Türkiye’de internet sansürüne yönelik yaklaşımları: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakóltesi örneği. *Bilgi Dünyası*, 16(1), 75-104.
- European Court of Human Rights. (1976). *Case of handyside v. The United Kingdom*, Series A no. 24, 7.12.1976, para. 49. Erişim adresi: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57499#{"itemid":\["001-57499"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57499#{)
- European Court of Human Rights. (2012). *Case of Ahmet Yıldırım v. Turkey*. ECHR 3111, Erişim adresi: [http://hudoc.echr.coe.int/fre#{"appno":\["3111/10"\],"itemid":\["001-115705"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/fre#{) adresinden erişildi.
- European Court of Human Rights. (2015). *Judgment Cengiz and Others v. Turkey - blocking of access to YouTube*. ECHR 376, Erişim adresi: [http://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-5241080-6502267#{"itemid":\["003-5241080-6502267"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-5241080-6502267#{) adresinden erişildi
- Freedom House. (2015). *Freedom on the net Turkey*. Erişim adresi: <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2015/turkey>
- Göken, A. (2001). *Halkı kin ve düşmanlığa açıka tahrik cürmü*. Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu.
- Grothoff, C., Grothoff K., Horozov, T. ve Lindgren, J. T. (2003). *An encoding for censorship-resistant sharing*. Erişim adresi: <https://gnunet.org/sites/default/files/ecrs.pdf>
- Gülle, M. T. (1997). *Türkiye’de düşünce özgürlüğu ve halk kütüphanelerine yansımaları*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi. Erişim adresi: <http://www.bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/dosyalar/15.pdf>
- Gülle, M. T. (2010). İnternet: ortak vatan. *Türk Kütüphaneciliği*, 24(1), 202-205.
- Hacettepe Üniversitesi. (2016). Ders kataloğu. Erişim adresi: http://akts.hacettepe.edu.tr/ders_detay.php?ders_ref=410c62643c6c0eef013c6c52e73c02ab&ders_kod=BBY600-01&zs_link=1&prg_kod=21121&submenuheader=2
- Hançerlioğlu, O. (1999). *Felsefe sözlüğu*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Henkoğlu, T. ve Yılmaz, B. (2013). İnternet erişim özgürlüğünün kısıtlanması: Türkiye üzerine bir değerlendirme. *Bilgi Dünyası*, 14(2), 215-239.
- International Federation of Library Associations and Institutions. (2014). *IFLA İnternet Bildirgesi*. (Bülent Yılmaz, Selda Ekici, ev.). Erişim adresi: <http://www.ifla.org/files/assets/faife/publications/policy-documents/internet-manifesto-tr.pdf>
- International Telecommunication Union. (2003). *Declaration of Principles, Building the Information Society: a global challenge in the new Millenium*. Document WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E. Erişim adresi <http://www.itu.int/net/wsis/docs/geneva/official/dop.html>
- İnternet censorship. (2015). *Court Laws* içinde. Erişim adresi: <http://court.laws.com/internet-censorship>
- İstanbul Üniversitesi. (2016). İzlençe formu. Erişim adresi: <http://egitimdeyapilanma.istanbul.edu.tr/home/izlence/?id=516881&bid=1091>
- Kaboğlu, İ. (1997). *Türkiye’de düşünce özgürlüğu*. İstanbul: TÜGİK.
- Kastamonu Üniversitesi. (2016). Lisans programı ders listesi. Erişim adresi: https://fef.kastamonu.edu.tr/images/dokumanlar/belgeler/BBY_Lisans_Ders_Listesi.pdf
- Kılıç, D. (2010). Türk hukukunda ve mukayeseli hukukta internet sitelerine erişimin engellenmesi ve ifade hürriyeti. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakóltesi Dergisi*, XIV(2), 407-454.
- Kızıllan, Z. (1988). Düşünce özgürlüğu ve kütüphanecilik. *Türk Kütüphaneciliği*, 2(4), 159-165.
- Kızıllan, Z. (1994). Düşünce özgürlüğu ve Türkiye’deki kütüphanecilik eğitimi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Korkmaz, A. (2014). Sosyal medya ve ifade özgürlüğu. Hasan S. Keseroğlu ve diğerleri (Yay. Haz.), “*Etik: Kuram ve Uygulama*”: 1. Uluslararası Kütüphane ve Bilgibilim Felsefesi Sempozyumu Bildirileri: 3-5 Eylül içinde (ss. 382-389). İstanbul: Hiperlink Yayınları.

- Köse, G., Özen, K. (2010). İnternet’te sansür üzerine bir değerlendirme. S. Kurbanoglu ve diğeleri (Yay. Haz.), “*Bilgi Yönetiminde Teknolojik Yakınsama ve Sosyal Ağlar*”: 2. Uluslararası Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu Bildirileri: 22-24 Eylül içinde (ss. 113-122). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.
- Kranich, N. (Yay. Haz.). (2001). *Libraries and democracy: the cornerstones of liberty*. Chicago: American Library Association.
- Kuçuradi, İ. (1998). Düşünce Özgürlüğü: Nedir Acaba? Hayrettin Ökçesiz (Yay. Haz.). *Düşünce Özgürlüğü* içinde (ss. 17-26). İstanbul: Afa Yayınları.
- Moftakhari , M. M. ve Yılmaz, B. (2014). Evulation of the intellectual freedom statements in libraries by countries. Hasan S. Keseroğlu ve diğeleri (Yay. Haz.), “*Etik: Kuram ve Uygulama*”: 1. Uluslararası Kütüphane ve Bilgibilim Felsefesi Sempozyumu Bildirileri: 3-5 Eylül içinde (ss. 49-59). İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Office for Democratic Institutions and Human Rights. (2009). *Preventing and responding to hate crimes: a resource guide for NGOs in the OSCE region*. Erişim adresi: <http://www.osce.org/odihr/39821?download=true>
- Olsen, J. (1994). Introduction. *Library Hi Tech*, 12(3), 32-37.
- Rutgers, The State University of New Jersey. (2016). Courses. Erişim adresi: https://comminfo.rutgers.edu/component/cur,610/num,584/option,com_courses/sch,17/task,view
- Sağlamtuğ, T. (1991). Kütüphanecilik açısından düşünce özgürlüğü ve sansür. *Türk Kütüphaneciliği*, 5(3), 93-99.
- San (Yontar), A. (1969). Sansür ve kütüphaneler. *Türk Kütüphaneciliği*, 18(4), 236-240.
- Sansür. (2016). *Türk Dil Kurumu Türkçe sözlük* içinde. Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?Option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5343160086fde4.34270977
- Şahbaz, İ. (2007). *Karşılaştırmalı düşünceyi açıklama özgürlüğü*. Ankara: Yetkin.
- Tanör, B. ve Yüzbaşıoğlu, N. (2001). *1982 anayasasına göre Türk anayasa hukuku*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tekin, E. C. ve Yılmaz, B. (2014). Düşünce özgürlüğü tarihi: Roma Kilisesi Yasaklı Kitaplar Dizini. Hasan S. Keseroğlu ve diğeleri (Yay. Haz.), “*Etik: Kuram ve Uygulama*”: 1. Uluslararası Kütüphane ve Bilgibilim Felsefesi Sempozyumu Bildirileri: 3-5 Eylül içinde (ss. 24-48). İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Teziç, E. (1990). Türkiye’de siyasal düşünce ve örgütlenme özgürlüğü. *Anayasa Yargısı Dergisi*, 7(3)1-46.
- Türk Kütüphaneciler Derneği. (1996). Türk Kütüphaneciler Derneği mesleki etik ilkeleri. Erişim adresi: <http://www.kutuphaneci.org.tr/mesleki-etik-ilkeleri>
- Türk Kütüphaneciler Derneği. (2008). Türk Kütüphaneciler Derneği düşünce özgürlüğü bildirgesi. Erişim adresi: http://www.kutuphaneci.org.tr/sites/default/files/tkd_dusunce_ozgurlugu_bildirgesi.pdf
- United Nations. (1948). *The Universal Declaration of Human Rights*. Erişim adresi: <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>
- United Nations. (1966). *International Covenant on Civil and Political Rights*. Erişim adresi: <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/ccpr.pdf>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2005). *UNESCO World Reports: towards Knowledge Societies*. Erişim adresi: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001418/141843e.pdf>
- University of Alberta. (2016). LIS 592 outline. 22 Erişim adresi: <https://uofa.ualberta.ca/education/departments/school-of-library-and-information-studies/courses/online-graduate-courses/lis-592-outline>
- University of California. (2016). UCLA catalog. Erişim adresi: <http://catalog.registrar.ucla.edu/uclacatalog2015-16-373.htm>
- University of Kentucky. (2016). Courses. Erişim adresi: <https://ci.uky.edu/sis/courses/all>
- University of Sheffield. (2016). Modules. Erişim adresi: <http://www.shef.ac.uk/is/pgt/modules/inf6025>
- University of Toronto. (2016). Courses. Erişim adresi: <http://www.ischool.utoronto.ca/graduate-courses/inf2157h>

- University of Wisconsin-Madison. (2016). Course catalog. Erişim adresi: https://public.my.wisc.edu/portal/f/u12411s4/p/CourseGuide-Browse-Courses.u12411n31/detached/render.uP?pCm=view&pP_courseID=011197&pP_subjectId=535&pP_topicId=0&pP_action=courseDetail&pP_termCode=1164
- Ural, Ş. (2014). Bilim ve özgür düşünce. Erişim Adresi: <http://www.safakural.com/makaleler/bilim-ve-ozgur-dusunce>
- Yıldırım Beyazıt Üniversitesi. (2016). Ders programı. Erişim adresi: http://www.ybu.edu.tr/insanvetoplum/bilgi-belge/contents/files/4%20YILLIK%20M%C3%9CFREDAT%2011_05_2015.pdf
- Yılmaz, M. (2015). Ateist ve teist perspektiften insanın yaratılışı ve düşünce özgürlüğünün doğuşu. *Türk Kütüphaneciliği*, 29(4), 718-731.
- Working Group on Internet Governance. (2005). *Report of the Working Group on Internet Governance*. Erişim adresi: <http://www.wgig.org/docs/WGIGREPORT.pdf>

Summary

The aim of this study is to identify the opinions of the information professional candidates who graduated from the Istanbul University, Faculty of Letters, Department of Information and Records Management in 2015 - 2016 academic year, about the freedom of thought and internet censorship. Questionnaire technique was utilized in order to collect data in this study in which survey research methods were used. The study was limited to senior formal and evening education students. The questionnaire was applied to a total of 170 students, and 140 of them answered the questionnaire.

The conclusions based on the findings obtained from the questionnaire applied to the senior students of the Department are listed below. The conclusions based on the findings obtained from the research may be listed as follows:

- A large majority of the students are aware of the fact that the freedom of thought comprises the three main elements of having a thought, expressing thoughts and reaching such thoughts.
- A large majority of the students think that the freedom of thought is not limitless and therefore, thoughts encouraging and provoking violence should be limited.
- A large majority of the students define censorship as blocking of the freedom of expression as well as restrictions applied to pressed, electronic and any other similar information channels.
- The terms racism - fascism, defamation, swearing - insulting, pornography and violence remind a large majority of the students of thoughts that should be prevented. Female students want the thoughts evoked by these terms to be restricted more than male students do.
- A large majority of the students think that the department of information and records management where they study has raised their awareness regarding the subjects of thought freedom and censorship.
- A large majority of the students think that the thoughts which might harm the unity of the state, public order or the general moral structure should be restricted.
- The notions as atheism, communism and religion remind some students of thoughts which should be restricted.
- According to the answers given to the question which reveals the relation between censorship and the education of information and records management, about half of the students think that the term censorship and the field of information and records management are unrelated.

Although the students were found to be knowledgeable with the subject of intellectual freedom and internet censorship through this study, it was also found out that they supported censorship practices which might constitute violation of intellectual freedom in cases of

thoughts which might harm the unity of the state, public order or the general moral structure. This, however, indicates that the students could not internalize the meaning that the terms freedom of thought and internet censorship bear. Because the freedom of thought means that any traumatic thought that might subvert or disturb the society, authorities and the public order can be freely expressed and accessed by all citizens.

The suggestions offered in accordance with the results of this study can be listed as follows:

- By including independent courses which cover the subjects of intellectual freedom, censorship and internet law in the syllabuses of information and records management departments, it should be ensured that students become more conscious of these subjects.
- The number of theoretical and empirical studies on the subjects of intellectual freedom and censorship, which are not commonly covered by the literatures of library science and epistemology, should be increased.
- National and international conferences putting forth the relation of library science and epistemology fields with the terms like freedom of thought, censorship and internet censorship shall be organized in collaboration with the trade associations and departments of information and records management.
- Turkish Librarians' Association should be able to openly condemn and place sanctions on librarians who might cause violations of intellectual freedom or stand by such violations.